

Başlangıcından 18. Yüzyılın Başına Kadar Osmanlı-Güril Melikliği İlişkileri
- The Relations Between The Ottoman and Guril Principality
From the Beginning to the Early of (the) 18th Century -
Mehmet KAZDAL*

Atf/Citation: KAZDAL, Mehmet. "Başlangıcından 18. Yüzyılın Başına Kadar Osmanlı-Güril Melikliği İlişkileri [*The Relations Between The Ottoman and Guril Principality From the Beginning to the Early of (the) 18th Century*]". *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* [*Journal of Düzce University Faculty of Theology*] 6/2 (Güz 2022): 212-226.

Öz

İstanbul'un fethiyle İmparatorluk vasfını kazanan, Anadolu'daki siyasi rakiplerini ortadan kaldıran Osmanlı Devleti, yönünü Karadeniz'e, dolayısıyla Kafkaslar'a yöneltmişti. 1461 yılında Trabzon'un fethedilmesi bu yönelişin en güçlü adımı olmuştur. Şehzade Selim'in Trabzon valiliği döneminde bölgeyle ilişkiler sıcak temasa dönüşmüştür. Bu süreçte Batı Gürcistan bölgesinde bulunan üç büyük meliklik Osmanlı hâkimiyetini kabul etmiştir. Adı geçen melikliklerden birisi Çoruh Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü mevkide bulunan Güril'dir. Güril bölgesinin başkenti Ozurgeti'dir. Batı Gürcistan'ın parçası olan Güril, Osmanlı devleti için Rus ilerlemesine karşı adeta bir tampon bölge mesabesindeydi. 16 ve 17. yüzyıllar boyunca Gürcistan'ın doğusu Safevîler'e Güril'in de dâhil olduğu batısı ise Osmanlı'ya bağlı kalmıştır. Güril melikleri Osmanlı Devleti'ne vergi vermekteydi. Söz konusu vergiler bazen Trabzon bazen de Çıldır Eyaleti aracılığıyla İstanbul'a ulaştırılmaktaydı. Güril bölgesini yöneten idareciler itaatten ayrıldıkları dönemlerde ise hem askeri harekât ile hem de ekonomik yaptırımlar uygulayarak cezalandırılmaları usulü de takip edilmiştir. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin Kuzey-Doğu sınırının hinterlandında bulunan Güril Melikliği ile ilişkileri ele alınacaktır. Çalışmada genel olarak değinilen Osmanlı Devleti-Güril Melikliği ilişkileri ile ilgili yapılacak lokal çalışmaların Osmanlılar'ın Gürcistan siyasetini anlama noktasında katkısı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Osmanlı Devleti, Kafkasya, Batı Gürcistan, Güril Melikliği.

Abstract

The Ottoman State, which became an empire with the conquest of İstanbul and eliminated its political rivals in Anatolia, turned its direction towards the Black Sea and thus towards the Caucasus. The conquest of Trabzon in 1461 was the strongest step in this direction. During Prince Selim's governorship in Trabzon, relations with the region turned into warm contacts. During this period, three major principalities in Western Georgia accepted Ottoman rule. One of these principalities was Guril, located in the region where the Coruh River flows into the Black Sea. The capital of the Guril region was Ozurgeti. Guril, which was part of western Georgia, was a buffer zone for the Ottoman

* Öğr. Gör. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslami Türk Edebiyatı Anabilim Dalı [Lecturer Doctor., Artvin Çoruh University, Faculty of Divinity, Department Islamic Turkish Literature], e-posta: mehmetkazdal@artvin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9508-5283.

state against the Russian advance. During the 16 and 17. centuries, the eastern part of Georgia was under Iranian rule, while the western part, including Guril, was under Ottoman rule. Guril's emirs paid taxes to the Ottoman Empire. These taxes were delivered to Istanbul, sometimes through Trabzon and sometimes through the province of Cıldır. When the rulers of the Guril region disobeyed the Ottoman Empire, they were punished by both military action and economic sanctions. In this study, the relations with the Principality of Guril, located in the hinterland of the North-Eastern border of the Ottoman Empire, will be discussed. It is thought that local studies on the relations between the Guril Principality and the Ottoman Empire will contribute to the understanding of the Ottoman policy towards Georgia.

Keywords: Islamic History, Ottoman State, Caucasus, Western Georgia, Guril Principality.

Giriş

Osmanlılar merkezin dışındaki idari yapılanmayı, küçükten büyüğe doğru beş kategoride sınıflandırmıştı. Mezkûr sınıflandırma, köy, nahiye, kaza, sancak ve eyalet şeklinde hiyerarşik bir yapıya sahipti.¹ Bununla birlikte taşra teşkilatında farklı idarî özellikleri ile temayüz eden uygulamalar da mevcuttu. Bu tarz idari uygulamaların ilki; denizler ve bazı önemli nehirler üzerinde kurulmuş ve buralardan geçen savaş veya ticarî gemilerin sevk ve idaresini sağlayan kaptanlıklardır. Diğerleri ise stratejik konumları nedeniyle imtiyazları bulunan, miri rejime tabi olmayan lakin siyasi açıdan Osmanlı'ya tabi olan melikliklerdir.² Adı geçen meliklikler Gürcistan coğrafyasının Karadeniz kıyılarında bulunan Açıkbaş, Güril ve Dadyan idi.³

Mezkûr melikliklerden Güril, Batı Gürcistan'da Çoruh Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü yerde bulunmaktaydı. Söz konusu bölge Gürcü kaynaklarda "Guria" Osmanlı kaynaklarında ise "Güril" olarak adlandırılmaktaydı.⁴ Melikliğin, Kuzeyinde Rion Nehri ve Dadyan Melikliği, doğuda Acara-Guria Geçidi ve Samshe Bölgesi, güneyde ise Çoruh Nehri bulunmaktaydı.⁵ Güril Melikliği'nin merkezi Natanebi ve Bjuji Irmakları arasında kurulmuş bulunan "Ozurgeti" idi.⁶

Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin Kuzey-Doğu sınırının hinterlandında bulunan Güril Melikliği ile ilişkilerinin tarihi serencamı ele alınmaktadır. Çalışmanın zaman dilimini ilişkilerin

---

¹ Mustafa Akdağ, "Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 13/1-2 (1955), 48-51.; Osmanlı müesseseleri ve idari teşkilatı hakkında geniş bilgi için bk. Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi* (Isparta: Kitabevi Yayınları, 2007).

² Akdeniz'i ve Adalar Denizi'ni (Ege) kontrol altında tutmak için kurulan Kaptan Paşa Eyaleti (Cezayir-i Bahr-i Sefid) bu tarz idari birimlere örnek olarak gösterilebilir. Bk. Orhan Kılıç, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı Eyalet ve Sancak Tevcihatı* (Elazığ: Ceren Matbaacılık, 1997), 42,80.

³ Gürcistan'ın batı kısmında bulunan bu topraklar Karadeniz sahiline kadar ulaşmaktadır. Bk. Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet (haz. Mehmet İpşirli)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), 1/297-298.; Osmanlı idari sistemindeki Meliklikler hakkında bilgi için bk. Orhan Kılıç, "Osmanlı İdari Taksimatında Bir Diğer Unsur: Dadyan, Açıkbaş, Gürel ve Abhaza Meliklikleri", *Tarihi Coğrafya: 1-5 Ekim 2018*, ed. Semiha Nurdan - Muhammed Özler (XVIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2018), 219-255.

⁴ Guria'nın Osmanlı belgelerinde Güril olarak geçtiği hususunda bk. BOA. A{DVNS. MHM.d, 6/21 (9 M 972/17 Ağustos 1564).; Mirza Bala, "Gürcistan", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1994), 4/841.; Nebi Gümüş, *XVI. Asır Osmanlı - Gürcistan İlişkileri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2000), 50.; Sadık Müfit Bilge, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya 1454-1829 (Tarih-Toplum-Ekonomi)* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2012), 6.

⁵ Gümüş, *XVI. Asır Osmanlı - Gürcistan İlişkileri*, 50; Bilge, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya*, 442.

⁶ Bilge, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya*, 442.

başladığı Fatih dönemi ile 18. yüzyılın ilk yılları oluşturmaktadır. Çalışma Osmanlı Devleti'nin Gürcistan bölgesinde uygulamaya çalıştığı siyaseti ve mezkûr siyasetin geçirdiği değişimi bir bölge özelinde anlatmayı hedeflemektedir. Ayrıca çalışmanın adı geçen bölgeyle ilgili yapılacak farklı çalışmalara katkı sağlaması yönüyle de önem arz edeceği düşünülmektedir. Çalışmanın temel kaynağını mühimme defterleri başta olmak üzere arşiv belgeleri teşkil etmektedir.

1. Güril Melikliği ile İlişkilerin Başlaması

İstanbul'un fethi sonrası Karadeniz'e tam anlamıyla hâkim olabilmek için başlayan fetih faaliyetleri II. Bayezid (ö. 1512) döneminde daha da artarak Osmanlı sınırlarının Gürcistan coğrafyasına kadar genişlemesini sağladı.⁷ Bahsi geçen fetih faaliyetlerini uzun dönem Şehzade Selim yönetmekteydi. Bu dönemde Şehzade Selim Trabzon sancakbeyi olarak görev yapmaktaydı.⁸ Bu dönemde Batı Gürcistan'ın stratejik bölgelerinden olan Açıkbaş bölgesini⁹ fethetmek için giden ordunun, Hopa'dan geçip Güril'e ulaştığı buradan da hareket ederek hedeflenen bölgeye vardığı belirtilmektedir. Mezkûr askeri harekât sonucunda Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti Batı Gürcistan içlerine kadar ulaşmış oldu.¹⁰ Osmanlı hâkimiyetinin Doğu Karadeniz kıyılarına Şehzade Selim'in fetih faaliyetlerine başlamasından uzun zaman önce ulaştığıyla ilgili bazı bilgiler o dönemde yazılmış bir Bizans kaynağı yoluyla bize ulaşmaktadır. Söz konusu kaynak, Bizans tarihçilerinden Dukas'a aittir. İlgili eserde Osmanlı hâkimiyetinin Doğu Karadeniz kıyılarına İstanbul'un fethinden önce ulaştığı şu şekilde ifade edilmektedir:

"Padişah, İstanbul'un fethi sonrası fevkalâde büyük bir alayla ve muzaffer olarak, eski başkent Edirne'ye girdi. Orada yakın ve uzak yerlerden gelmiş olan Hıristiyan bey ve krallar görünüyordu. Bu krallar ve beyler arasında bulunan Trabzon hükümetine ve Karadeniz taraflarında oturanlara, her sene hediyelerle İstanbul'a gelip, arz-ı tazimat eylemelerini ve tayin olunan haracı takdim etmelerini emretti."¹¹

Metinde geçen "Karadeniz taraflarında oturanlar" ifadesini Fahreddin Kırzıoğlu, "Gürel, Megrel ve Abaza" memleketleri olarak anlamaktadır. Zira ona göre Doğu Karadeniz kıyıları II. Murad veya II. Mehmed'in saltanatının ilk yıllarında Osmanlı hâkimiyetine girmişti.¹²

2. 16. Yüzyıldaki İlişkiler

Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkışıyla şehzadelik döneminde bizzat tanınmış olduğu Safevîlerin dini-siyasi yayılcı politikalarına karşı yaptığı seferlerden birisi Çaldıran Seferi idi. Mezkûr seferin ardından dönüş yolunda, 14 Temmuz 1514 tarihinde Erzincan Eyaleti kuruldu. Bu eyaletin idarî alanına, Batı Gürcistan'da bulunan ve Osmanlı'ya tabi olan Megrel, Güril, İmereti ve Abhazya'yı

⁷ Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman (Aşıkpaşazade Tarihi)* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1332), 241; İbn Kemal, *Tevârih-i 'Al-i Osman VII. Defter* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991), 465-468.

⁸ Gümüş, *XVI. Asır Osmanlı - Gürcistan İlişkileri*, 51.

⁹ Gümüş, *XVI. Asır Osmanlı - Gürcistan İlişkileri*, 54-56.

¹⁰ Mehmet Hanefi Bostan, "Yavuz Sultan Selim'in Şehzâdelik Dönemi (1487-1512)", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 40 (Bahar 2019), 1-86; M. Fahrettin Kırzıoğlu, *Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998), 88-92; Bilge, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya*, 42; Hüseyin M. Karamanlı, "Gürcistan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1996), 14/314.; İbn Kemal, *Tevârih-i 'Âl-i Osman VIII. Defter*, ed. Ahmet Uğur (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997), 272-275; Niko Berdzenişvili - Simon Canaşa, *Gürcüstan Tarihi*, çev. Hayri Hayrioğlu (İstanbul: Sorun Yayınları, 1997), 226.

¹¹ Dukas, *Bizans Tarihi*, çev. Viladimir Mirmiroğlu (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1956), 194.

¹² Kırzıoğlu, *Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi*, 1-2.

kontrol eden Trabzon Sancağı da dâhil edildi.¹³ Topkapı Sarayı Arşivinde bulunan 29 Zilhicce 920/14 Şubat 1515 tarihli bir belgeye göre Güril hükümdarı Osmanlı Devleti'ne vergi vermekteydi. Söz konusu vergiyi tahsil için Osmanlı Trabzon Eyaletinden Ağacukoğlu Yakupşâh adlı bir ehl-i zimmîyi görevlendirmişti.¹⁴

Kanunî Sultan Süleyman'ın iktidarının ilk yıllarında, babası Yavuz döneminde Osmanlı hâkimiyetini kabul eden Doğu Gürcistan toprakları Safevîler'in denetimine girmişti. Fakat Güril Melikliği'nin de bulunduğu Batı Gürcistan topraklarının ise Osmanlı idaresinde kalmaya devam ettiği görülmektedir.¹⁵ Kanunî döneminde de genel tabiatı itibariyle devam eden Gürcü meliklikleri arasındaki iktidar çatışmalarının sürmekte olduğu bilinmektedir. 1546 yılında Osmanlılar'a karşı Safevi Devleti ile ittifak kuran İmereti hâkimi Bagrat, diğer iki güçlü meliklik olan Dadyan ve Güril beylerini de kendi hâkimiyeti altına almaya çalışıyordu. Buna karşın Güril ve Dadyan bölgesi idarecileri ise Osmanlı Devleti'nden yardım talep etmiştir. Yardım davetinin ardından bölgeye gönderilen Osmanlı kuvvetlerinin Güril Melikliği'nin önemli yerleşim merkezlerinden olan Batum ve Gönnye'ye yerleştiği ifade edilmektedir.¹⁶ Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanatı döneminde uzun süre devam eden şark seferlerinin ardından 29 Mayıs 1555'te Safevi Devleti ile Amasya Antlaşması imzalandı. İki devletin Kafkasya bölgesindeki sınırlarının belirlendiği bu antlaşmaya göre Doğu Gürcistan ve Ahıska bölgesi Safevi Devleti sınırları içerisinde kalmıştır. Güril toprakları da dâhil olmak üzere Batı Gürcistan bölgesi ise kısa bir süre Safevîler'in iktidarında kalmışsa da bu antlaşmayla tekrar Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girmiştir.¹⁷

Güril bölgesini idare eden meliklere ait olan mülkler vefatları sonrası devlete itaat etmeleri şartıyla oğullarına veya aileden birine verilir.¹⁸ Örneğin 1564 yılında vefat eden Güril Meliki Rüstem'in ardından melikliğin idaresi Erzurum Beylerbeyi Sinan Paşa'nın teklifiyle müteveffa Melik'in oğlu Giorgi'ye tevcih edildi. Atamanın ardından yeni melik Giorgi'den bir adamını payitahta gönderip saltanat beratını alması istendi.¹⁹ Melikliğin Giorgi'ye tevcihinin ardından yazılan bir belgedeki kayıta, Melik Giorgi'nin kardeşi Keyhüsrev'in İslâm ile müşerref olduğu bildirilmekteydi. Buna göre Keyhüsrev'in kontrolünde bulunan iki kale ve 550 hanelik 38 köy, 600 bin akçe vergi vermek şartıyla kendisine sancak olarak verilmesi Melik Giorgi'den istenmekteydi.²⁰ Ayrıca müteveffa Rüstem'in oğulları Melik Giorgi ve İslâmı şereflenen Keyhüsrev'e gönderilen başka bir hüküm kaydında, tasarruflarına verilen mülkleri muhafaza etmeleri ve Safevîler'le imzalanan Amasya Antlaşması gereği sulhun devam etmesinden dolayı antlaşmaya aykırı davranışlardan kaçınmaları emredilmekteydi.²¹

¹³ Kırzioğlu, *Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi*, 119; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006), 3/271-274; Dünder Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı Kuruluş ve Genişleme Devri (1535-1566)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998), 40.

¹⁴ BOA.TS.MA.e, 6478/1 (29 Z 920/14 Şubat 1515).

¹⁵ Emin Ünsal, *Osmanlı Devleti'nin Kafkas Politikaları ve Çıldır Beylerbeyi Süleyman Paşa'nın Faaliyetleri* (Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021), 45.

¹⁶ Gümüş, *XVI. Asır Osmanlı - Gürcistan İlişkileri*, 64; Berdzenişvili - Canaşa, *Gürcüstan Tarihi*, 228.

¹⁷ Suraiya Faroqhi, *The Ottoman Empire and the World Around It* (London: I.B. Tauris, 2004), 185; Kırzioğlu, *Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi*, 245; Stanford Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Volume I: Empire of the Gazis: The Rise and Decline of the Ottoman Empire, 1280-1808* (Cambridge University Press, 1976), 109; Bilge, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya*, 447.

¹⁸ Bilge, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya*, 443.

¹⁹ BOA. A{DVNS. MHM.d, 6/21 (9 M 972/17 Ağustos 1564).

²⁰ BOA. A{DVNS. MHM.d, 6/247(8 RA 972/14 Ekim 1564).

²¹ BOA. A{DVNS. MHM.d, 6/936(24 Ş 972/27 Mart 1565).

Şah I.Tahmasb'ın 1576 yılında ölümü sonrası yaşanan taht kavgaları, Zengân bölgesinde Osmanlı kervanına saldırılması, Dağıstan ve Şirvan bölgesinde bulunan Sünni Müslümanlar'ın ve Gürcü hükümdarların Safevîler'e karşı yardım talebi gibi hususlar 23 yıla yakın devam eden barış antlaşmasının bozulmasına neden oldu.²² Safevîler'e karşı savaş açılması Osmanlı idarecileri arasında tartışmalara neden oldu. Sokullu Mehmet Paşa yapılacak savaşın ekonomik anlamda devleti zorlayacağını ve kazanılsa dahi bölgede Osmanlı hâkimiyetinin kabul edilmeyeceğini belirterek savaşa karşı olduğunu belirtmekteydi.²³ Lala Mustafa Paşa ve Sinan Paşa ise savaşa taraf olan Osmanlı idarecilerindendi. Savaş öncesi Ocak 1577'te Avusturya ile barış antlaşması yapılarak batı sınırları güvence altına alındı. Ardından III. Murad, Safevîler'e karşı savaş açılmasına karar verdi. Bununla birlikte Safevî hükümdarı Şah II. İsmail'in 24 Kasım 1577 tarihinde suikasta uğraması harekete geçmek için bekleyen Osmanlılar için iyi bir fırsat oldu.²⁴ Osmanlılar daha hızlı sonuç alabilmek amacıyla biri İran'ın kuzeybatısından diğeri güneybatısından olmak üzere iki cephe açılmasını kararlaştırmıştır. Erzurum tarafından gidecek askere Lala Mustafa Paşa Bağdat tarafından gidecek askere ise Sinan Paşa serdar tayin edildi. Lakin İki serdar arasında oluşabilecek ihtilafları çözmek isteyen III. Murad Mart 1578'de Sinan Paşa'yı azlederek serdar olarak Lala Mustafa Paşa'yı atadı.²⁵ Lala Mustafa Paşa sefere çıkmadan önce 1578 yılının Şubat ve Mart aylarında bir taraftan İran sınırındaki vali ve beylere hazırlıklarını yapmalarına dair hükümler gönderirken²⁶ bir taraftan da Kırım Hanı, Şirvan Hâkimi ve Dağıstan'daki iktidar sahiplerini sefere katılmaya çağırıyordu.²⁷ Savaş öncesinde Osmanlı Devleti Batı Gürcistan meliklerinden her birine gönderdiği gibi Güril Meliki'ne de hükümler göndererek, şark seferine serdar tayin olunan Lala Mustafa Paşa Erzurum'a geldiğinde "mürettep ve mükemmel askerin ile ordusuna iltihak edip hizmette bulunması" gerektiği emredildi.²⁸ Bunun üzerine Güril Meliki sefer için yola çıkan ordunun konakladığı Erzurum'a adamlarını göndererek Osmanlı Devleti'ne hizmete hazır olduğunu bildirdi.²⁹ Daha sonraki süreçte Güril Meliki'nin Osmanlı Devleti'nin Güney Kafkasya'ya yönelik seferlerine bizzat iştirak ettiği belgelerden anlaşılmaktadır.³⁰

²² Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri (1578-1612)* (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1993), 14-22; Saim Savaş, *XVI. Asırda Anadolu'da Alevîlik* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013); Rudi Matthee, çev. İlker Külbilge, "Saiklerin ve Sebeplerin Işığında 986-998/1578-1590 Tarihli Osmanlı-Safevî Savaşı", *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* 4/2 (30 Aralık 2018), 115-140.

²³ Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi* (İstanbul, 1867), 1/36-37.

²⁴ BOA. A.{DVNS.MHM.d, 32/324 (18 M 986/20 Mayıs 1578); Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, 1/36-38.; Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri*, 23.

²⁵ Sinan Paşa'nın görevden azledilip tek serdar olarak Lala Mustafa Paşa'nın atandığı hükmü seferde görevli memurlara tebliğ edilmiştir. Bk. BOA. A.{DVNS. MHM.d, 32/189 (8 M 985/28 Mart 1577); Kırzioğlu, *Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi*, 276; Bekir Kütükoğlu, "Murad III", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 31/173.

²⁶ Lala Mustafa Paşa Erzurum Beylerbeyi Behram Paşa'dan, Gürcü beylerinin gönüllerini alıp Osmanlı safına çekmeye çalışmasını istemiş eğer Ahilkelek'i Osmanlı'ya teslim ederlerse karşılık olarak Oltu Kalesi'nin Samshte Atabeyi müteveffa Keyhüsrev'in yakınlarına verileceğini vaat etmesi hakkında yazılan hüküm için bk. BOA. A.{DVNS. MHM.d, 32/266 (6 S 986/14 Nisan 1578).

²⁷ BOA. A.{DVNS. MHM.d, 32/309, 504, 663 (26 S 986/4 Mayıs 1578); Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri*, 39-41.

²⁸ BOA. A.{DVNS. MHM.d, 32/195 (8 M 986/17 Mart 1578), 195.

²⁹ Çetin Sungur, *Rahimizade İbrahim Harimi Çavuş'un "Zafername-i Sultan Murad Han" Adlı Eserinin Transkripsiyonu-Metin Bölümü* (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998), 13-14; Bilge, *Osmanlı Çağında Kafkasya*, 92.

³⁰ BOA. A{ DVNS.MHM.d, 44/131 (9 R 990/3 Mayıs 1582).

3. 17. Yüzyıldaki İlişkiler

Çıldır Eyaleti'nin kuruluşu sonrası 17. yüzyılın ilk çeyreğinde Safevî Devleti'nin Gürcistan coğrafyası üzerinde kurduğu baskıdan ve Safevîler'in Bağdat'ı ele geçirmesinden etkilenen Güril Melikliği'nin de dâhil olduğu Batı Gürcistan beyleri Safevîler'e tabi olmuşlardı.³¹ Güril bölgesinin tabi olmasıyla Safevîler'in nüfuz alanı Trabzon Eyaleti'nin sınırlarına kadar dayandı. Bunun üzerine Çıldır Beylerbeyi Sefer Paşa'nın Safevîler'in nüfuz sahasının Gürcistan'ın tamamına yayıldığı bu sebeple "Donanma-yı Hümâyun ol tarafda muhafaza ve Dadyan ve Güril vilâyetlerini ğaret (yağma) etmek lazımdır." şeklinde Osmanlı Devleti'ne yaptığı bilgilendirmeden sonra Osmanlı Devleti bölgede savunma tedbirleri aldı.³² Güril Meliki Keyhüsrev, IV. Murad (ö.1049/1640) tarafından icra edilen Revan Seferi sırasında 1635 yılının Haziran ayında Osmanlı ordugâhına hediyelerini ve birikmiş vergi borcunu elçileri vasıtasıyla göndererek itaatini arz etti.³³ Batı Gürcistan'da bulunan Gürcü beylerin Safevîler'e tabiiyeti İran Şahı I.Abbas'ın vefatıyla azalmaya başlamıştı. Fakat tekrar Osmanlı'ya tabi oluşları IV. Murad döneminde gerçekleşen İran seferleri sonrası yapılan Kasr-ı Şirin Antlaşması ile mümkün olabildi.³⁴ Osmanlı Devleti Güril Melikleri'nin sadakatine ve vergilerini zamanında ödemelerine karşılık hem bölge halkının hem de ticaret için bölgeye gelenlerin can ve mal güvenliğine hanel gelmemesi için müdahalede bulunuyordu.³⁵

17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin Batı cephesinde baş etmek zorunda kaldığı savaşlar Gürcistan bölgesinde otorite boşluğuna sebebiyet verdi. Bu süreç hem Batı Gürcistan'da Osmanlı'ya tabi melikliklerin aralarında öteden beri süregelen çatışmaların hem de bölgede toplumu derinden sarsan tedhiş faaliyetlerinin artmasına neden oldu.³⁶ 1661 yılında Osmanlı'ya tabi olan Açıkbâş bölgesinde yaşanan hadiseleri Çıldır Beylerbeyi Rüstem Paşa'nın payitahta gönderdiği raporlar aracılığıyla takip eden Osmanlı Devleti, Alman İmparatorluğu ile savaşta bulunduğundan dolayı bölgeye direkt müdahalede bulunmadı. Osmanlı Devleti 1663 yılında Güril Meliki Dimitri'yi Açıkbâş bölgesine göndererek bölgeyi yeniden Osmanlı lehine kontrol altına aldı. Bölgedeki karışıklıkların devam etmesi üzerine 1668 yılında Açıkbâş bölgesine gönderilen Çıldır Beylerbeyi Arslan Paşa'nın oğlu, Yusuf Paşa Vahtang Çaçanaşvili'yi tahta çıkardı. Güril meliki ise aynı yıl bölgeye tekrar girerek Vahtang'ı katledip kendisine sığınmış bulunan sâbık Açıkbâş Meliki Dimitri V. Bagrat'ı yeniden yönetime getirdi.³⁷

Çıldır Eyaleti'nin Gürcistan sınırında kurulmasından dolayı Osmanlı Devleti'nin diğer eyalet valilerinden farklı olmak üzere Çıldır Eyaleti'ni idare eden beylerbeylerinden beklentileri vardı. Bu beklentilerden birisi Gürcistan coğrafyasının doğu kısmına nazaran genellikle Osmanlı hâkimiyetini kabul eden Batı Gürcistan bölgesinde bulunan Meliklikler arasında yaşanan çatışmaları önlemek, sınır anlaşmazlıklarını çözmektir. 1673 yılında Güril Meliki'nin Devlet-i Aliyye'ye gönderdiği arzuhâlde atalarından kalma arazisine Açıkbâş Meliki tarafından müdahale edildiğini bildiriyordu. Bu arzuhal

³¹ Orhan Kılıç, "Gürcü Melikliklerden Gürcü Melikliklere: Batı Kafkasya'nın Osmanlı Hâkimiyeti Öncesi ve Sonrasındaki İdarî Değişim Süreci", ed. İbrahim Tellioglu - Roin Kavrelişvili (Orta Çağda Türk-Gürcü İlişkileri Sempozyumu, Gori: Gori Devlet Üniversitesi Basımevi, 2019), 81.

³² Na'imâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na'imâ*, haz. Mehmet İpşirli (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), 5/3, 787.

³³ Bilge, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya*, 443.

³⁴ Bilge, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya*, 124.

³⁵ BOA.AİDVNS.MHM.d., 92/195 (20 Z 1067/29 Eylül 1657).

³⁶ Kılıç, "Gürcü Melikliklerden Gürcü Melikliklere", 82; Berdzenişvili - Canaşia, *Gürcüstan Tarihi*, 259.

³⁷ S. Bilge, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya*, 448.

üzerine Osmanlı Devleti tarafların Divan-ı Çıldır'da³⁸ yargılanmasını emretti. Yargılama sonucunda arazinin Güril Meliki'ne ait olduğu tespit edildi. Bunun üzerine Osmanlı Devleti söz konusu mülklere tasallut eden Açıkbaş Meliki'nin buradan çıkarılmasına, Güril Meliki'nin mülkü olduğuna dair verilen ve zayi olduğu bildirilen mülk senedinin yenilenip Güril Meliki'ne verilmesine karar verdi.³⁹

4. 18. Yüzyılın İlk Yıllarındaki İlişkiler

İshak Paşa'nın Çıldır beylerbeyi olduğu 1695 yılında Güril Melikliği III. Mamyta tarafından yönetiliyordu.⁴⁰ İshak Paşa'nın beylerbeyi olarak atandığı tarihten itibaren üstesinden gelmesi gereken ilk problem uzun zamandır devleti uğraştıran Arçil ve Giorgi adlı iki derebeyinin ortadan kaldırılmasıydı. Yukarıda da zikredildiği üzere bu problemi ortadan kaldırmak için İshak Paşa'nın emri altındaki bir ordu hazırlığı yapıldı. Hazırlanan orduya Dadyan bölgesi tavatlarından Liparityan ile askeri güçlerini birleştirmesi istenen Güril Meliki III. Mamyta da askerleriyle dâhil edildi.⁴¹ Başarılı sefer sonrası kaçan Arçil, bir kısım tavad ve aznavurların da desteğini alarak Nisan 1698 tarihinde Kutais Kalesi'ni kuşatmıştı. Durumun haber alınması üzerine daha büyük bir orduyla bölgeye gidilmiş ve kuşatma kaldırılmıştı. Kutais Kalesi'ne yönelik kuşatmanın başarıyla ortadan kaldırılmasının ardından Osmanlı'nın istimalet politikasına uygun olarak Arçil'e destek veren tavadlar, aznavurlar ve ruhbanlar için af çıkarılmıştı. Genel affın geçerli olabilmesinin ilk şartı ise Güril Meliki III. Mamyta'nın bu kişilere kefil olmasıydı.⁴²

Güril meliklerinden, tavad ve aznavurlarından toplanacak olan cizye, pişkeş ve hediyeler her yıl İshak Paşa tarafından toplanarak Hâzine-i Âmire'ye gönderilirdi.⁴³ Birkaç yıldır ödemesi gereken cizyeyi ödemeyen Güril Meliki Mamyta bununla yetinmeyerek 1702 yılının Nisan ayında Açıkbaş meliki olarak atanan Melik Giorgi'nin iktidarı ele almak için görev mahalline giderken kaçırdı ve bölgede yaşanan otorite boşluğundan yararlanarak bazı derebeylerinin de desteğini alarak Açıkbaş topraklarını koruma maksadıyla bölgeye girdi ve iktidarı ele geçirdi.⁴⁴ Hem Dadyan hem de Güril Melikliği uhdesinde olan III. Mamyta Açıkbaş bölgesi iktidarının da Osmanlı Devleti'ne tasdik ettirmek maksadıyla birikmiş olan cizye borçları ve hediyelerle elçilerini İstanbul'a gönderdi. Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât* isimli eserinde İstanbul'a gelen Güril elçilerinin gördükleri muamele ile ilgili şu şekilde bilgi vermektedir:

"Güril memleketi meliki birkaç seneden berü cizyelerin irsâl eylemediklerinden mâadâ, hilâf-ı fermân ba'z-ı nâ-şâyeste hareketleri istimâ' olunmağla, tarafından elçilik nâmı ile gelen birkaç Gürcüler Seddü'l-bahr kal'asına irsâl ve habs olunup ve hediye nâmı ile gönderdikleri sekiz nefer

³⁸ Osmanlı taşra teşkilatının en kıdemli yöneticisi olan "Beylerbeyinin eyâlet merkezindeki konağında, merkezdeki Dîvân-ı Hümâyun'un küçük bir örneği olan ve eyalet meselelerinin görüşüldüğü Paşa Divanı adında bir divan toplardı. Burada asayiş bozan meseleler görüşülür ve bir takım suçların muhakemesi yapılırdı." Bk. Ekrem Buğra Ekinci, "Osmanlı İdaresinde Adem-i Merkeziyet ve İmtiyazlı Eyaletler", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi* 6 (Güz 2008), 28; Ayrıca Dîvân-ı Hümâyun ile Paşa Divanı'nın bir karşılaştırması için bk. Abdullah Vefa Karataş, "Divan-ı Hümâyun İle Paşa Divanının Karşılaştırılması -Manisa Şehzâde Sarayı Dîvânı Örneği-", *Adalet Dergisi* 62-63 (2019), 235-264.

³⁹ BOA. AE. SMMD.IV, 20/2218 (10 R 1084/25 Temmuz 1673).

⁴⁰ Bilge, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya*, 443.

⁴¹ BOA. A{DVNS. MHM.d, 108/663-664 (10 Ş 1107/15 Mart 1696).

⁴² Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretnâme*, haz. Mehmet Topal, Muzaffer Doğan (ed.), (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2018), 484.

⁴³ BOA. A{DVNS.MHM.d, 111/1498-1502 (20 CA 1112/2 Kasım 1700).

⁴⁴ BOA. A{DVNS.MHM.d, 112/1022-1024 (20 S 1114/16 Temmuz 1702).

gulâm ve dört nefer câriye sûk-ı Sultânîde furuht ve hâsıl olan semeni tâ'ife-i mesfûrun cizye deynleri için teslîm-i Hazîne ittirildi.”⁴⁵

Güril Meliki Mamya'nın İstanbul'a gönderdiği elçilerin tutuklandığı esnada daha önce iktidarı terk edip kaçmak zorunda kalan Açıkbâş Meliki Simon taht mücadelelerinden faydalanıp yeniden iktidarı ele almak istedi. Bu maksatla bulunduğu yerden Açıkbâş memleketine dönerken Açıkbâş ile Güril vilayetleri arasında bir yerde katledildiği haber alındı.⁴⁶ İshak Paşa tarafından yapılan tahkikatta Simon'un Güril Meliki Mamya tarafından katledildiği tespit edildi.⁴⁷ Ayrıca İshak Paşa'ya, yeni atanan Melik Giorgi'nin Açıkbâş tahtını elde etme hususunda yardımcı olacağı konusundaki taahhüdüne rağmen Giorgi'nin de onun tarafından kaçırılıp öldürüldüğü bilgisi ulaştı.⁴⁸ Bununla da yetinmeyen Mamya etrafına topladığı kişilerle Açıkbâş bölgesinin merkezi Kutais'te bulunan kaleye de saldırmıştı.⁴⁹ Bunun üzerine Osmanlı Devleti Mamya'yı Açıkbâş bölgesinden çıkartmak için Kutais Piskoposu Giorgi Abaşidze'yi görevlendirdi. İshak Paşa'nın destek verdiği Abaşidze tarafından Açıkbâş bölgesinden çıkarılan Mamya'nın tasarrufundaki Güril mülklerinin yurtluk-ocaklık statüsü kaldırılarak Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'ye malikâne olarak verildi.⁵⁰ Kararı uygulamak üzere Güril bölgesine gönderilen Osmanlı memurlarına mukabelede bulunan Güril halkı “Eskiden beri bu vilayet bir krallık yer olup reayası haraç vermektedir, nasıl malikâne olabilir?” diyerek kararı uygulamak üzere gelen memurları şehid etti.⁵¹ Bunun üzerine Güril Meliki Mamya'nın “*ta'addîsi nümâyân olmağın, şakî-i mesfûra gûş-mâl virilmek lâzım olmağın*” Gürcistan Seferi'ne karar verildi.⁵² Lakin kış aylarında olduğundan baharın beklenmesi ve sefer öncesi karadan ve denizden yapılacak harekât için gerekli planların yapılması kararlaştırıldı.⁵³

Yukarıda ayrıntıları zikredilen sefer sonrası Batı Gürcistan'da karışıklıklar çıkararak siyasî-sosyal düzenin bozulmasına neden olan derebeyleri cezalandırıldı. Osmanlı Devleti karışıklıkları bastırmak için sefer hazırlıklarına başladığı andan seferin bittiği tarihe kadar Güril bölgesi başta olmak üzere Gürcistan sahil bölgesinde bulunan beylere “*İstanbul'dan Trabzon tarafına yelken açan gemilerin, Batum iskelesinden ötede yer alan Gürcü ve Abaza vilayetlerine gitmelerinin yasaklandığı bu durumun gemi sahiplerine bildirilmesi*” emredilerek ekonomik ambargo uygulandı.⁵⁴

Gürcistan bölgesinin, feodal yapıların varlığını sürdürdüğü bir coğrafya olması nedeniyle sık sık feodal beyler ile melikler arasında çatışmaların yaşanmasına neden oluyordu. Osmanlı Devleti ise melikliklerin iç problemlerine müdahalede bulunarak problemlerin çatışmaya dönüşmesini engellemeye çalışıyordu. 1708 yılında İshak Paşa'ya gönderilen bir hüküm kaydında Güril memleketi tavatlarından Giorgi Lakrize isimli kişinin Devleti Âliyye'ye yazdığı arzuhâlden bahsediyordu. Söz konusu arzuhâlde Giorgi Lakrize 1703 Gürcistan seferi sırasında devlete isyan etmemesine karşılık

⁴⁵ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*, haz. Abdülkadir Özcan (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995), 753-754.

⁴⁶ BOA. A/ DVNS.MHM.d, 112/1113-1115 (10 RA 1114/4 Ağustos 1702)..

⁴⁷ Fevzi Çelebi, *18.Yüzyıldan Günümüze Gürcü Tarihinin Ana Hatları* (İzmir: Duvar Yayınları, 2020), 22.

⁴⁸ BOA.A/DVNS.MHM.d., 114/237 (29 L 1114/18 Mart 1703).

⁴⁹ Râşid Mehmed Efendi - Çelebizâde İsmail Âsım Efendi, *Târîh-i Râşid ve Zeyli*, çev. Abdülkadir Özcan vd. (İstanbul: Klasik Yayınları, 2013), 634; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1978), 4/1/21.

⁵⁰ Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretnâme*, haz. Mehmet Topal, 701.

⁵¹ Uzunçarşılı'ya göre Güril mülkleri Vezir-i Azam'a malikâne olarak verilmişti. Bk. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 1978, 4/1/21.

⁵² Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*, 768.

⁵³ BOA. A/ DVNS.MHM.d, 112/1638 (29 Ş 1114/18 Ocak 1703).

⁵⁴ Bilge, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya*, 126.

ordu serdari Vezir Halil Paşa'nın atalarının eskiden beri tasarruf ettiği şimdi ise kendi tasarrufunda olan "Eğin, Bağrad, Korğul ve Çenad" adlı yerlerin kendisine ait olduğuna dair iki parçalık mühürlü emannâme verildiğini bildiriyordu. Devamında ise bu emannâmeye rağmen söz konusu mülklerin Güril Meliki Mamyâ tarafından zorla elinden alındığı bildirilmekteydi. Osmanlı Devleti İshak Paşa'dan arzuhâlde yazan hususları araştırmasını eğer iddialar doğru ise bu mülklerin Melik Mamyâ'dan alınıp Giorgi Lakrize'nin tasarrufuna verilmesini ve durumun payitahta bildirilmesini emretmekteydi.⁵⁵

Gayrimüslimlerin ödemeleri gereken en temel vergi türü cizyedir. Osmanlı Devleti vilayet kanunnamelerine göre cizye, gayrimüslim halk içinde, buluğa ermiş vücut ve akılca sağlam, işgücü sahibi, evi, bağı-bahçesi evindeki eşyasından hariç en az 300 akçe kıymetinde menkul (taşınır) mala sahip her gayrimüslim erkekten alınan baş vergisidir.⁵⁶ Gayrimüslim tebaanın Osmanlı Devleti'ne ödeyecekleri vergileri toplayarak Hazine-i Âmire'ye ulaştırmak eyalet idarecilerinin görev alanına giren konulardan biriydi. Bu manada Çıldır Eyaleti idarecileri de bu görevi ifa etmekteydi. Lakin Çıldır bölgesi konumu itibarıyla sadece kendi eyalet sınırları içerisinde bulunan gayrimüslimlerle değil bölgenin yakınında bulunan Gürcü Meliklikler'le ilişki içerisinde bulunuyor bu Meliklikler'in cizyelerini toplayıp payitahta ulaştırıyorlardı. Ancak cizye vergilerinin zamanında ödenmesiyle ilgili birtakım problemler yaşanmaktaydı. Bu konuyla ilgili Osmanlı arşivi bizlere birçok veri sunmaktadır.

Örneğin Güril Meliki Mamyâ'nın idaresi altındaki tebaasının vermesi gereken yıllık cizye vergisi Osmanlı Devleti tarafından iki bin beş yüz (2500) esedî kuruş olarak belirlenmişti. Lakin ulaştığımız bir arşiv belgesinde Güril Meliki Mamyâ'nın Güril bölgesi halkının ödemesi gereken cizyeyi altı yıldır ödemediği İshak Paşa'ya bildiriliyordu.⁵⁷ Bu kayıttan anlaşıldığı kadarıyla hicri 1115 ile 1121 yılları arasında kapsayan bu altı yıllık süreçte Güril bölgesinin vermesi gereken cizye miktarı ise on üç bin iki yüz elli (13250) esedî kuruş olarak tespit edilmişti.⁵⁸ Güril Melikliği'nin idari alanı sahile yakın bir konumda bulunduğundan buradan toplanan cizye vergisi bazen Trabzon Eyaleti üzerinden deniz yoluyla çoğunlukla ise Çıldır Eyaleti üzerinden kara yoluyla payitahta ulaştırılırdı.⁵⁹ Osmanlı Devleti 1115-1116 yılları arasında Güril Meliki'nin ödemesi gerektiği halde hâlâ ödemediği cizyenin İshak Paşa tarafından alınarak devletin görevlendirdiği "mübaşir marifetiyle" bir an evvel Hazine-i Âmire'ye ulaştırılması emredildi.⁶⁰

Batı Gürcistan'daki üç büyük meliklik arasında yaşanan çatışmalar zaman zaman azalsa da devam etmekteydi. Bu çatışmalar esnasında bazen iki melikliğin kuvvetleri birleşerek diğer melikliğin topraklarını işgal ediyor bazen de bir bölgenin idarecisi diğer bölgenin derebeyleriyle iş birliği yaparak komşu bölgenin iktidarını ele geçiriyordu. Böyle bir durum yaşandığında Çıldır beylerbeyi olaya müdahil olarak her iki melikliği eski sınırlarına geri çeviriyordu. 1711 yılında Liparityan, Güril, Raça ve Lechumi derebey aileleri ile Zurab Abaşidze bir araya girerek Açıkbaş Meliki Giorgi'yi tahttan indirip yerine Güril Meliki III. Mamyâ'yı getirdiler. 1712 yılında, bir yıl önce tahttan indirilen Açıkbaş Meliki Giorgi, Açıkbaş bölgesi derebeylerinden Abaşidze ve Zurab'ı yanına alarak İshak Paşa'dan yardım talebinde bulundu. Açıkbaş bölgesine gelen İshak Paşa Mamyâ'yı tahttan indirip yerine Giorgi'yi tekrar tahta çıkardı. 1713 yılında tekrar harekete geçen Güril Meliki Mamyâ

⁵⁵ BOA.A/DVNS.MHM.d., 115/2126 (10 ZE 1119/2 Şubat Ocak 1708).

⁵⁶ Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayâdan Alınan Vergi ve Rüsûmlar", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 5/5 (1947), 493-495.

⁵⁷ BOA.A/DVNS.MHM.d., 116/1437 (30 M 1122/31 Mart 1710).

⁵⁸ BOA.C.ML.46/2148 (29 Z 1121/1 Mart 1710).

⁵⁹ Bilge, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya*, 443.

⁶⁰ BOA.A/DVNS.MHM.d., 116/1440 (30 M 1122/31 Mart 1710).

derebeyleri de yanına alarak Açıkbâş tahtını bir kez daha ele geçirdi fakat aynı yıl içinde vefat edince Açıkbâş tahtı İshak Paşa'nın da desteğiyle Giorgi'ye verildi.⁶¹ Vefat eden Güril Meliki Mamya'nın yerine büyük oğlu Giorgi, babası Güril Melikliği'ni hangi şartlar çerçevesinde yürütüyor ise o şart üzere melik olarak atandı.⁶²

Sonuç

Güril Bölgesi, Gürcistan coğrafyasının batı kısmında Karadeniz kıyısında bulunmaktaydı. Bölgenin Osmanlı ilişkilerinin başlangıç tarihinin İstanbul'un fethi öncesi veya sonrası olduğuna dair farklı görüşler bulunduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte Şehzade Selim'in Trabzon valiliği döneminde bu ilişkiler daha da artmıştır. 16. yüzyılın sonunda Osmanlı hâkimiyetinin Güney Kafkasya'ya kadar ulaşmasına kadar genel olarak Güril bölgesinin de bulunduğu Batı Gürcistan Osmanlı Doğu Gürcistan ise Safevî Devleti etkisinde kalmıştır.

16. yüzyılın sonundan itibaren Güril Melikliği de dâhil olmak üzere Batı Gürcistan, Şark Seferleri sırasında kurulan Çıldır Eyaleti idarecileri vasıtasıyla kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Buna rağmen 17. yüzyılın ilk çeyreğinde Safevîler'in Gürcistan ve çevresinde kurduğu baskıdan etkilenen Güril Melikliği'nin de dâhil olduğu Batı Gürcistan'ın Safevîler'e tabi olduğu görülmüştür. Lakin Güril Meliki Keyhüsrev, Haziran 1635'te icra edilen Revan Seferi esnasında Osmanlı ordugâhına hediyelerini ve birikmiş vergi borcunu elçileri vasıtasıyla göndererek yeniden itaatini arz etmiştir. 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin Batı cephesinde sürdürdüğü savaşlar Gürcistan bölgesinde otorite boşluğuna sebebiyet vermiştir. Bu durum hem Batı Gürcistan'daki melikliklerin aralarında öteden beri süregelen çatışmaların hem de bölge halkını derinden sarsan tedhiş faaliyetlerinin artmasına neden olmuştur.

Gürcistan bölgesinin feodal bir yapıya sahip olması Osmanlı Devleti'ni bu durumu dikkate alarak politikalar üretmeye sevk etmiştir. Öncelikle bölgedeki meliklere ve feodal beylere karşı Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim tebaaya karşı uyguladığı istimâlet politikasına uygun hareket edilmiştir. Bunun yanı sıra bu yapılar kendi hallerine bırakılmamış devamlı surette takip edilerek özellikle Ruslar'a meyletmemeleri için kontrol altında tutulmuştur. İtaatten ayrıldıkları dönemlerde ise hem askerî harekât ile hem de ekonomik ambargo uygulayarak cezalandırılmaları usulü de takip edilmiştir.

---

⁶¹ Çelebi, *18.Yüzyıldan Günümüze Gürcü Tarihi*, 24.

⁶² BOA.C.DH. 321/16019 (7 M 1127/13 Ocak 1715).

EKLER

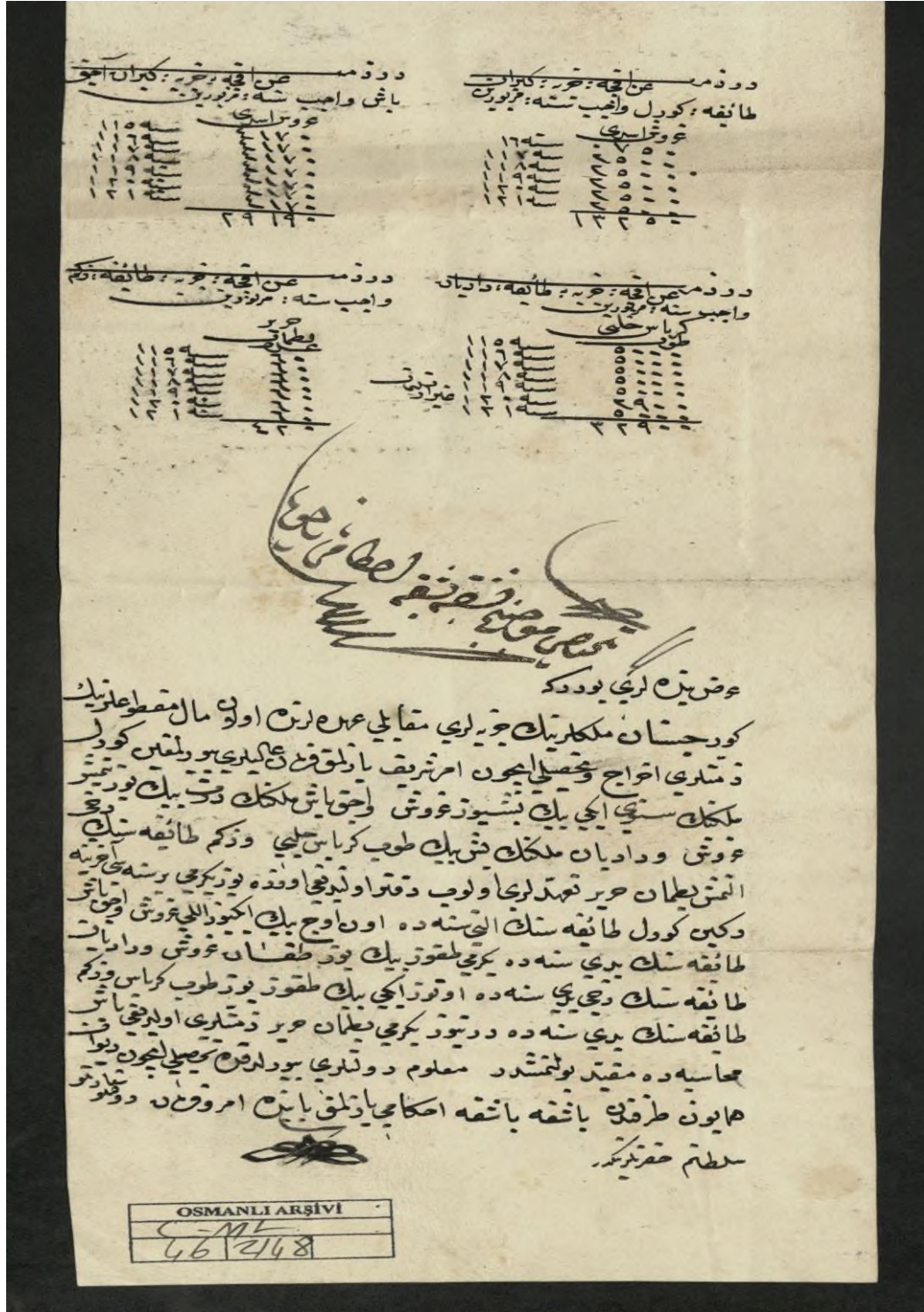
EK-1: On Sekizinci Yüzyılda Batı Gürcistan'ın Durumunu Gösteren Harita

BOA, HRT.h.,103/1 (29 Z 1142/15 Temmuz 1730)

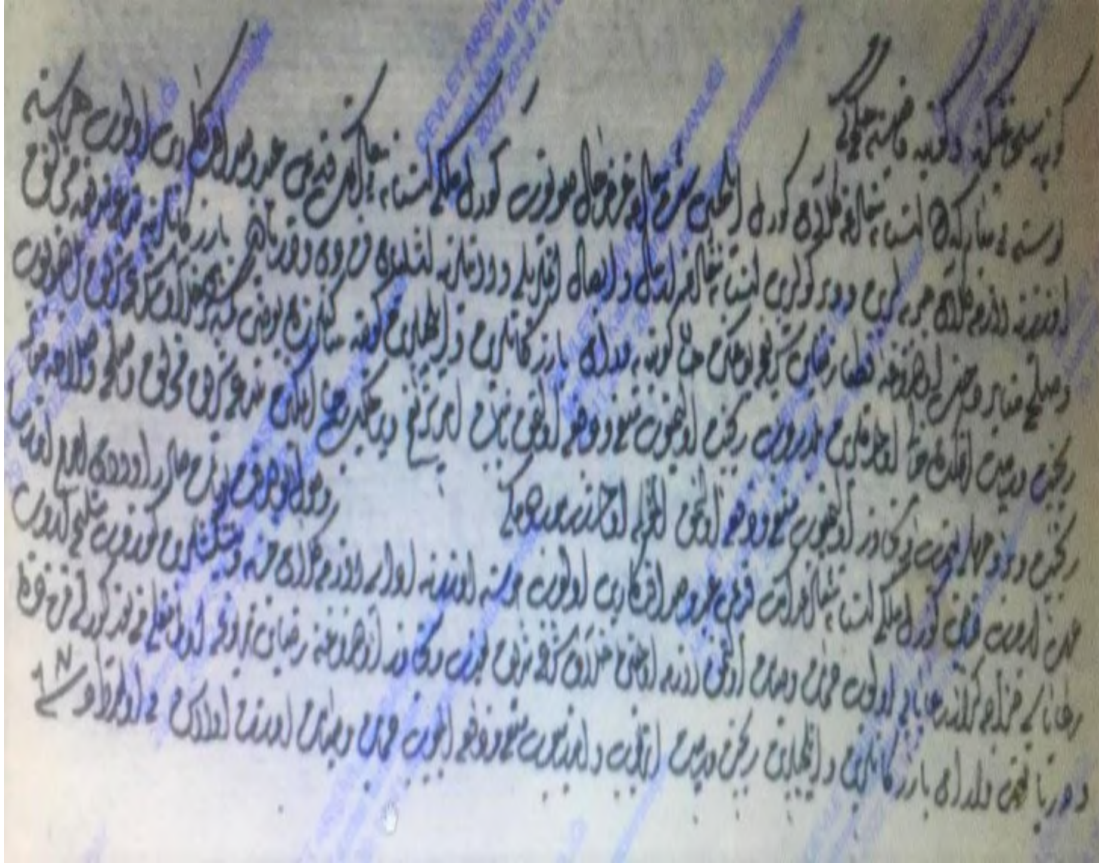

EK-2: Güril Meliki'nin Osmanlı Devleti'ne Ödemesi Gereken Verginin Çeşidi ve Miktarını Gösteren Belge

BOA.C.ML.46/2148 (29 Z 1121/1 Mart 1710).

EK-3: Tüccar ve Elçilerin Gönye Sakinleri Tarafından Rahatsız Edildiklerine Dair Günil Elçisi'nin Şikâyeti Üzerine Gerekli Önlemin Alınmasına Dair Hüküm Kaydı

BOA. A{DVNS. MHM.d, 92/195 (20 Z 1067/29 Eylül 1657)

Kaynakça

- Ahmed Cevdet Paşa. *Târîh-i Cevdet*, haz. Mehmet İpşirli. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018.
- Akdağ, Mustafa. "Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 13/1-2 (1955), 27-51.
- Aşıkpaşazâde. *Tevârih-i Âl-i Osman (Aşıkpaşazade Tarihi)*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1332.
- Aydın, DüNDAR. *Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı Kuruluş ve Genişleme Devri (1535-1566)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998.
- Bala, Mirza. "Gürcistan". *İslâm Ansiklopedisi*. 4/837-845. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1994.
- Berdzenişvili, Niko - Canaşıa, Simon. *Gürcüstan Tarihi*. çev. Hayri Hayrioğlu. İstanbul: Sorun Yayınları, 1997.
- Bilge, Sadık Müfit. *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya 1454-1829 (Tarih-Toplum-Ekonomi)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2012.
- BOA, Osmanlı Arşivi. A{ DVNS.MHM.d, 6, 32, 44, 92, 108, 111, 112, 114, 115, 116.
- BOA, Osmanlı Arşivi. AE.SMMD.IV, 20/2218.
- BOA, Osmanlı Arşivi. C.DH. 321/16019.

- BOA, Osmanlı Arşivi. C.ML.46/2148.
- BOA, Osmanlı Arşivi. TS.MA.e, 6478/1.
- Bostan, Mehmet Hanefi. "Yavuz Sultan Selim'in Şehzâdelik Dönemi (1487-1512)". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 40 (Bahar 2019), 1-86.
- Çağatay, Neşet. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayâdan Alınan Vergi ve Rüsûmlar". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 5/5 (1947), 483-511.
- Çelebi, Fevzi. *18.Yüzyıldan Günümüze Gürcü Tarihinin Ana Hatları*. İzmir: Duvar Yayınları, 2020.
- Defterdar Sarı Mehmed Paşa. *Zübde-i Vekayiât Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*. haz. Abdülkadir Özcan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- Dukas. *Bizans Tarihi*. çev. Viladimir Mirmiroğlu. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1956.
- Ekinci, Ekrem Buğra. "Osmanlı İdaresinde Adem-i Merkezîyet ve İmtiyazlı Eyaletler". *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi* 6 (Güz 2008), 7-84.
- Faroqhi, Suraiya. *The Ottoman Empire and the World Around It*. London: I.B. Tauris, 2004.
- Gümüş, Nebi. *XVI. Asır Osmanlı - Gürcistan İlişkileri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2000.
- İbn Kemal. *Tevârih-i 'Âl-i Osman VII. Defter*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Basım, 1991.
- İbn Kemal. *Tevârih-i 'Âl-i Osman VIII. Defter*. ed. Ahmet Uğur. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997.
- Karamanlı, Hüseyin M. "Gürcistan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/311-313. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1996.
- Karataş, Abdullah Vefa. "Dîvan-ı Hümayun İle Paşa Dîvanının Karşılaştırılması -Manîsa Şehzâde Sarayı Dîvânı Örneği-". *Adalet Dergisi* 62-63 (2019), 235-264.
- Kılıç, Orhan. *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı Eyalet ve Sancak Tercihâtı*. Elazığ: Ceren Matbaacılık, 1997.
- Kılıç, Orhan. "Gürcü Prenslüklerden Gürcü Melikliklere: Batı Kafkasya'nın Osmanlı Hâkimiyeti Öncesi ve Sonrasındaki İdarî Değişim Süreci". ed. İbrahim Tellioğlu - Roin Kavrelişvili. 66-113. Gori: Gori Devlet Üniversitesi Basımevi, 2019.
- Kılıç, Orhan. "Osmanlı İdari Taksimatında Bir Diğer Unsur: Dadyan, Açıkbaş, Gürel ve Abhaza Meliklikleri". *Tarihi Coğrafya: 1-5 Ekim 2018*. ed. Semiha Nurdan - Muhammed Özler. 11/219-255. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2018.
- Kırzioğlu, M. Fahrettin. *Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Basım, 1998.
- Külbülge, Rudi Matthee (çev. İlker). "Saiklerin ve Sebeplerin Işığında 986-998/1578-1590 Tarihli Osmanlı-Safevî Savaşı". *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* 4/2 (30 Aralık 2018), 115-140.
- Kütükoğlu, Bekir. "Murad III". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/172-176. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Kütükoğlu, Bekir. *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri (1578-1612)*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1993.
- Na'imâ Mustafa Efendi. *Târih-i Na'imâ*, haz. Mehmet İpşirli. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Basım, 2014.
- Peçevi İbrahim Efendi. *Peçevi Tarihi*. 2 Cilt. İstanbul, 1867.
- Râşid Mehmed Efendi - Çelebizâde İsmâil Âsım Efendi. *Târih-i Râşid ve Zeyli*. çev. Abdülkadir Özcan vd. 3 Cilt. İstanbul: Klasik Yayınları, 2013.
- Savaş, Saim. *XVI. Asırda Anadolu'da Alevîlik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.

- Shaw, Stanford. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Volume I: Empire of the Gazis: The Rise and Decline of the Ottoman Empire, 1280-1808*. Cambridge University Press, 1976.
- Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa. *Nusretnâme*. haz. Mehmet Topal. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2018.
- Sungur, Çetin. *Rahimizade İbrahim Harimi Çavuş'un "Zafername-i Sultan Murad Han" Adlı Eserinin Transkripsiyonu-Metin Bölümü*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1978.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 9. Basım, 2006.
- Ünal, Mehmet Ali. *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*. Isparta: Kitabevi Yayınları, 7. Basım, 2007.
- Ünsal, Emin. *Osmanlı Devleti'nin Kafkas Politikaları ve Çıldır Beylerbeyi Süleyman Paşa'nın Faaliyetleri*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.